TÂN GWYLLT GWELL DIOGELU NA DIFARU

DILYNWCH Y COD BOB AMSER

BIS | Department for Business Innovation & Skills

DIOGELWCH TÂN GWYLLT

Pecyn i Ysgolion
Cyfnod Allweddol 1

www.direct.gov.uk/fireworks

Diogelwch Tân Gwyllt

PECYN YSGOLION CYFNOD ALLWEDDOL 1

Mae'r deunyddiau canlynol wedi'u bwriadu'n bennaf i addysgu neges diogelwch tân gwyllt drwy gyfrwng elfennau Llythrennedd/Dinasyddiaeth y Cwricwlwm Cenedlaethol. Mae'r deunyddiau hyn hefyd yn cynnwys cysylltiadau ar draws y cwricwlwm lle bo'n briodol.

www.direct.gov.uk/fireworks

Y wefan yw'r lle cyntaf y dylech chi chwilio am unrhyw wybodaeth am sut i ddefnyddio tân gwyllt mewn ffordd ddiogel a chyfrifol.

Deunyddiau Cyfnod Allweddol 1

- Nodiadau cefndir i athrawon am hanes Cynllwyn y Powdwr Gwn

- Nodiadau cefndir i athrawon am Wyliau Tân Gwyllt ledled y byd a Thân Gwyllt a'r Gyfraith

- Testun 'Remember, Remember' ynghyd â nodiadau i athrawon

- Testun Noson Tân Gwyllt ynghyd â nodiadau i athrawon

- Ymarfer ar Gynllwyn y Powdwr Gwn ynghyd â nodiadau i athrawon

- Dalen o nodiadau i athrawon i gyd-fynd â'r poster ynghylch diogelwch tân

Rydym yn awgrymu bod y gwersi'n cael eu cynnal yn ystod yr wythnos cyn 5 Tachwedd.

Nodiadau cynllunio athrawon Cyfnod Allweddol 1: Cynllwyn y Powdwr Gwn

Remember, remember, the 5th of November,
Gunpowder, Treason and Plot.
I see no reason why Gunpowder Treason
Should ever be forgot.

Mae'r gerdd yn atgoffa pobl pam y caiff coelcerthi eu cynnau ledled y wlad ar 5ed Tachwedd bob blwyddyn – yn aml gyda Guy wedi'i wneud o ddefnydd yn eistedd arni.

Digwyddodd Cynllwyn y Powdwr Gwn ym 1605. Roedd ei wreiddiau yn gysylltiedig â gwleidyddiaeth y cyfnod a'r ffordd roedd credoau crefyddol yn rhannu adrannau gwahanol o'r gymuned.

Roedd ei gefndir yn gysylltiedig â'r anfodlonrwydd a deimlwyd gan y Pabyddion am y ffordd roeddent yn cael eu trin yn Lloegr. Wyth deg mlynedd yn ddiweddarach, roedd Brenin Harri'r VIII wedi datgysylltu o Rufain am fod y Pab wedi gwrthod caniatáu iddo ysgaru ei wraig gyntaf, Catherine o Aragon. Yna, pan esgynnodd y Frenhines Elisabeth I, a oedd yn Brotestant, i'r orsedd ym 1558, erlidiodd y Pabyddion, gan ofni y gallent ochri gyda goresgynnydd o gyfandir Ewrop.

Pan fu Elisabeth farw ym 1603, daeth Brenin Iago VI o'r Alban yn Iago I o Loegr. Gobeithiodd arweinwyr Pabyddol Lloegr y byddai'n fwy goddefgar. Fodd bynnag, chwalwyd y gobeithion hyn yn fuan a pharhaodd yr erlid. Derbyniodd y rhan fwyaf o Babyddion y sefyllfa, ond roedd nifer fach yn benderfynol o wneud rhywbeth am y peth a cheisio gorfodi newid.

Pum ffigur canolog Cynllwyn y Powdwr Gwn oedd Robert Catesby, Thomas Percy, Thomas Wintour, John Wright ac – yr enwocaf o'r rhain oll – Guy Fawkes, a adwaenir fel Guto Ffowc yn Gymraeg. Roedd Fawkes, a aned yng Nghaerefrog ym 1570, yn filwr tâl, neu'n filwr ffortiwn, a dreuliodd fwy na 10 mlynedd yn ymladd dros Sbaen yn Fflandrys fel rhan o gatrawd o alltudion o Loegr. Cafodd ei recriwtio am fod ganddo wybodaeth am ddefnyddio powdwr gwn.

Tyngodd y pump y byddant yn chwythu Iago a'r Senedd i fyny yn ystod agoriad swyddogol y Senedd, gan ladd y Brenin a phob un o'i ymgynghorwyr amlycaf.

I ddechrau, penderfynasant rentu tŷ yn agos at y Senedd a dechrau cloddio twnnel, ond rhoddwyd y gorau i'r cynllun hwn pan y'u rhwystrwyd gan seiliau Palas San Steffan. Yn lle hynny, llwyddodd Thomas Percy i gael seler o fewn adeiladau'r Senedd o dan Dŷ'r Arglwyddi. Penderfynwyd y byddai Fawkes – drwy ymddwyn fel gwas Percy a defnyddio'r enw John Johnson – yn gweithio fel gofalwr yno. Yma, pentyrrodd y cynllwynwyr 36 o gasgenni o bowdwr gwn. Cludwyd y casgenni ganddynt ar draws y Tafwys yn ystod y nos, a'u cuddio o dan goed tân.

O ganlyniad i'r oedi o ran agor y Senedd a'r costau uchel a dalwyd gan y cynllwynwyr, a oedd yn storio arfau mewn mannau gwahanol ledled y wlad i'w defnyddio yn y gwrthryfel yr oeddent yn bwriadu ei arwain yn dilyn marwolaeth y Brenin, ymunodd mwy o bobl â'r cynllwyn. Roedd y rhain oll yn agos at y cynllwynwyr gwreiddiol, ac roedd y rhan fwyaf ohonynt yn perthyn.

Credir mai un o'r bobl hyn – Francis Tresham – a ysgrifennodd lythyr a anfonwyd at ei frawd yng nghyfraith, yr Arglwydd Mounteagle, ar Hydref 26ain, 1605. Roedd y llythyr yn rhybuddio'r Arglwydd Mounteagle i beidio â mynychu agoriad y Senedd. Aeth yr Arglwydd Mounteagle â'r llythyr at Ysgrifennydd Gwladol y Brenin Iago, Robert Cecil, ar unwaith.

Er iddynt fod yn ymwybodol o'r llythyr, parhaodd y cynllwynwyr â'u cynlluniau, yn sicr nad oedd yr awdurdodau yn ymwybodol o fanylion y cynllun. Treuliodd Guy Fawkes y diwrnod cyn agoriad y Senedd – a oedd i'w gynnal ar Dachwedd 5ed – yn y seler a oedd yn cynnwys y powdwr gwn. Roedd ffiws a oedd yn llosgi'n araf yn barod. Roedd Fawkes i fod i gynnau'r ffiws ac yna dianc i'r cyfandir.

Fodd bynnag, ar noson Tachwedd 4ydd, chwiliwyd drwy'r seleri o dan y Senedd. Yn ystod y chwiliad cyntaf o'r seler lle'r oedd Fawkes yn cuddio, sylwyd bod llawer iawn o goed tân yno. Tua hanner nos, dychwelodd ynad, yng nghwmni milwyr, i'r seler a threchwyd Fawkes. Canfuwyd y powdwr gwn ac arestiwyd Fawkes a'i osod gerbron y Brenin er mwyn ei holi.

Er iddo gael ei arteithio, parhaodd â'r honiad mai John Johnson, gwas Thomas Percy, ydoedd. Fodd bynnag, roedd ysbiwyr y Llywodraeth eisoes wedi canfod cysylltiad rhyngddo ef, Catesby a'r cynllwynwyr eraill.

Roedd Catesby a'r rhan fwyaf o'r cynllwynwyr eraill wedi ffoi o Lundain i Ganolbarth Lloegr. Cyraeddasant hwy, a'u cydymdeimlwyr - tua 60 i gyd - yn Holbeche House, ar ffin Swyddi Stafford a Warwick, ar Dachwedd 7fed. Y diwrnod canlynol, amgylchynwyd y tŷ gan lu o dan arweiniad Siryf Caerwrangon. Yn ystod y brwydro a ddilynodd, lladdwyd Catesby, Wright a Percy ac arestiwyd y cynllwynwyr eraill. Ar ddiwedd mis Ionawr 1606, rhoddwyd hwy ar brawf, ac

fe'u cafwyd yn euog o fod yn fradychwyr, ac fe'u dienyddiwyd yn ddiseremoni. Dienyddiwyd Guy Fawkes a Thomas Wintour, ynghyd â dau gynllwyniwr arall, yn Old Palace Yard yn San Steffan.

Aed â Francis Tresham, y tybiwyd mai ef oedd awdur y llythyr a rybuddiodd yr awdurdodau am Gynllwyn y Powdwr Gwn, i Dŵr Llundain yn dilyn ei arestio. Cofnodwyd iddo farw yno ym mis Rhagfyr 1605, o bosibl o ganlyniad i wenwyno, er bod rhai haneswyr o'r farn y caniatawyd iddo ffoi.

Ar Dachwedd 5ed 1606, cyneuodd y bobl yn Llundain goelcerthi i nodi pen-blwydd y diwrnod pan ataliwyd y cynllwyn i ladd y Brenin, gan ddechrau traddodiad sydd wedi goroesi hyd at heddiw.

Mae traddodiad arall hefyd wedi goroesi. Fel rhan o'r arfer o Agor y Senedd gan y Frenhines bob blwyddyn, mae Iwmyn y Gard, gan wisgo'u gwisg Tiwdor a chan gario gwaywffyn, yn cynnal chwiliad o'r adeilad.

(Llythyr Monteagle, a gedwir bellach yn y Swyddfa Cofnodion Cyhoeddus:

"My lord, out of the love I bear to some of your friends, I have a care for your preservation. Therefore I would advise you, as you tender your life, to devise some excuse to shift of your attendance of this Parliament, for God and man hath concurred to punish the wickedness of this time. And think not slightly of this advertisement but retire yourself into your country, where you may expect the event in safety, for though there be no appearance of any stir, yet I say they shall receive a terrible blow, the Parliament, and yet they shall not see who hurts them. This counsel is not to be contemned, because it may do you good and can do you no harm, for the danger is past as soon as you have burnt the letter: and I hope God will give you the grace to make good use of it, to whose holy protection I commend you.")

Rhai cysylltiadau posibl â gwefannau:

www.gunpowder-plot.org (gwefan cymdeithas sy'n benodol yn astudio Cynllwyn y Powdwr Gwn.)

www.bbc.co.uk/history/british/civil_war_revolution/gunpowder_haynes_01.shtml

www.parliament.uk/documents/upload/g08.pdf

Nodiadau cefndir i athrawon

Mae tân gwyllt yn cael ei ddefnyddio mewn gwyliau a dathliadau ledled y byd ers blynyddoedd lawer. Bydd yr wybodaeth gefndir gymorth wrth ichi gynllunio gwersi.

Hanes tân gwyllt

Mae'n debyg mai yn Tsieina y dechreuwyd gwneud tân gwyllt, yn y 9fed Ganrif. Byddai canghennau bambŵ'n cael eu llenwi â phowdr gwn, a'u tanio adeg y Flwyddyn Newydd. Mae rhagor o wybodaeth ar gael am ddathlu'r Flwyddyn Newydd Tsieineaidd heddiw yn y daflen yma.

Y gred yw bod tân gwyllt wedi cyrraedd Ewrop am y tro cyntaf yn fuan ar ôl 1300. Teithwyr a oedd wedi bod yn y Dwyrain ddaeth â'r tân gwyllt yn ôl, gan gynnwys milwyr y Croesgadau.

Mae tân gwyllt yn cael ei ddefnyddio ledled y byd i ddathlu digwyddiadau ac yn rhan o wyliau a dathliadau. Dyma rai o'r mwyaf poblogaidd heddiw:

Noson Tân Gwyllt (5 Tachwedd)

Yng Nghymru, Lloegr a'r Alban, bydd tân gwyllt yn cael ei ddefnyddio i gofio am ymgais aflwyddiannus Guto Ffowc i ffrwydro'r Senedd.

Diwali – gŵyl y goleuadau

Mae Diwali yn cael ei ddathlu gan Hindŵiaid ledled y byd ers miloedd o flynyddoedd. Mae'n dechrau ar Amavasya, sef pymthegfed dydd mis Ashwin, sydd naill ai ym mis Hydref neu ym mis Tachwedd. Ystyr Diwali yw 'rhes o oleuadau' ac mae'r ŵyl yn parhau am bum niwrnod. Mae i bob dydd ei arwyddocâd ei hun, ac mae sawl myth, chwedl a chred yn gysylltiedig â nhw. Yn draddodiadol, mae rhesi o oleuadau bach yn cael eu cynnau yn y tai i roi croeso i Lacshmi, duwies Cyfoeth a Ffyniant ac i gadw drygioni draw. Bydd tân gwyllt yn cael ei gynnau fel rhan o'r dathlu.

Gallwch weld rhagor o wybodaeth am Diwali drwy edrych ar http://www.reachgujarat.com/diwali.htm

Y Flwyddyn Newydd Tsieineaidd

Mae'r Flwyddyn Newydd Tsieineaidd yn cael ei dathlu ganol mis Chwefror. Bydd y gwaith paratoi yn dechrau ym mis Ionawr wrth i bobl brynu bwyd ac anrhegion arbennig, yn union fel y Nadolig.

Mae'r tai'n cael eu glanhau'n llwyr ac yn aml mae fframiau ffenestri'n cael eu peintio'n goch. Ar y noson cyn y Flwyddyn Newydd Tsieineaidd, bydd pobl yn cael pryd arbennig o fwyd, gan wisgo dillad coch yn aml er mwyn cadw ysbrydion drwg draw. Ganol nos mae tân gwyllt yn cael ei gynnau er mwyn dathlu a bydd bobl yn ymweld â theulu a chyfeillion i roi cyfarchion y Flwyddyn Newydd. Mae diwedd y Flwyddyn Newydd yn cael ei ddathlu drwy gyfrwng Gŵyl y Llusernau, gyda chanu, dawnsio a sioeau llusernau.

Gwyliau Cenedlaethol

Mae gan wledydd eraill wyliau cenedlaethol sy'n cyfateb i Noson Tân Gwyllt. Mae'r rhain yn cynnwys:

Ffrainc – Diwrnod Bastille. Ar 14 Gorffennaf y mae hwn, i ddathlu'r cyrch ar y Bastille (carchar) yn ystod Chwyldro Ffrainc ym 1789. Bydd pobl Ffrainc yn cynnal partïon, gorymdeithiau ac arddangosfeydd tân gwyllt.

America – Diwrnod Annibyniaeth sy'n cael ei ddathlu ar 4 Gorffennaf gyda thân gwyllt a phartïon. Mae'n cael ei ddathlu i gofio am y Datganiad Annibyniaeth oddi wrth Brydain Fawr a wnaed gan Unol Daleithiau America yn 1776. Mae llawer o wybodaeth am hyn ar gael yn http://ushistory.org

Diwrnod Canada – 1 Gorffennaf. Mae Pencampwriaeth Tân Gwyllt y Byd yn cael ei chynnal yng Nghanada ar 1 Gorffennaf. Diwrnod Canada yw un o wyliau pwysicaf Canada ac mae'n anrhydeddu'r diwrnod yr unodd trefedigaethau Prydeinig New Brunswick, Nova Scotia a thalaith Canada yn un wlad o dan enw Dominiwn Canada.

Nodiadau cefndir i athrawon: tân gwyllt a'r gyfraith

Mae nifer o newidiadau wedi bod yn y blynyddoedd diwethaf yn y gyfraith ar werthu tân gwyllt a'i ddefnyddio. Mae crynodeb o'r newidiadau hyn ar gael isod.

Cyrffyw tân gwyllt

Mae yna waharddiad ar ddefnyddio tân gwyllt rhwng 11pm a 7am (yn unol â'r Ddeddf Sŵn), ac eithrio'r nosweithiau canlynol, pan fydd y cyrffyw yn amrywio:

5 Tachwedd – tan ganol nos;

Y Noson cyn y Flwyddyn Newydd – 1am drannoeth;

Y Flwyddyn Newydd Tsieineaidd – 1am drannoeth;

Diwali – 1am drannoeth.

Tân gwyllt a phobl ifanc o dan 18 oed

• Ni chaniateir i bobl ifanc o dan 18 oed brynu tân gwyllt na'u cael yn eu meddiant mewn lle cyhoeddus

Cyfrifoldebau manwerthwyr

• Yn yr un modd â gwerthu alcohol, mae manwerthwyr yn gyfrifol am sicrhau na fyddan nhw'n gwerthu i rai o dan 18 oed.

• Rhaid i fanwerthwyr beidio â rhannu bocsys manwerthol o dân gwyllt

• Rhaid i fanwerthwyr sy'n dymuno gwerthu tân gwyllt gydol y flwyddyn sicrhau trwydded

Rhaid peidio â chyflenwi'r mathau canlynol o dân gwyllt i'r cyhoedd

• Olwynion awyr

• Bangers, bangers fflach neu fangers dwbl

• Craceri neidio

• Troellwyr llawr sy'n neidio

• Troellwyr

• Mân-rocedi

• Tiwbiau saethu - a arferai gael eu hadnabod fel bomiau awyr

• Tiwbiau saethu - a arferai gael eu hadnabod fel pelenni-mewn-mortar

• Batri yn cynnwys bangers, bangers fflach neu fangers dwbl

• Cyfuniad (heblaw olwyn) sy'n cynnwys un neu fwy o fangers, bangers fflach neu fangers dwbl

• Pob tân gwyllt Categori 4.

Nodiadau cynllunio athrawon Cyfnod Allweddol 1: Remember, Remember

AMCANION ADDYSGU

Blwyddyn 1 – tymor 1:

Lefel testun 6: adrodd storïau ac odlau gyda phatrymau ailadroddus sy'n hawdd eu rhagweld.

Lefel testun 9: ysgrifennu am ddigwyddiadau o brofiad personol sy'n gysylltiedig â digwyddiad cyfarwydd.

Lefel testun 10: defnyddio odlau a storïau patrymog fel modelau ar gyfer eu hysgrifennu eu hunain.

Gwaith lefel testun – darllen a thrafod

• Trafod sut mae cerdd yn wahanol i stori.

• Ystyried cynllun y gerdd hon.

• Dysgu ac adrodd y gerdd.

• Ystyried y geiriau sy'n odli a'u lle yn y gerdd hon.

• Ystyried rhythm y geiriau yn y gerdd hon.

Blwyddyn 2 – tymor 1:

Lefel testun 7: dysgu, ailddarllen ac adrodd hoff gerddi, gan roi ystyriaeth i atalnodi; gwneud sylwadau ar agweddau megis cyfuniadau o eiriau, patrymau sain (megis odlau, rhythmau, patrymau cyflythrennog a ffurfiau cyflwyno).

Lefel testun 12: defnyddio strwythurau cerddi syml a chyflwyno eu syniadau eu hunain, ysgrifennu llinellau newydd.

Gwaith lefel testun – ysgrifennu

Darparu ffrâm ysgrifennu i alluogi'r plant i lunio'u cerdd eu hunain gan ddefnyddio'r strwythur hwn.

neu:

Ysgrifennu ail bennill i'r gerdd hon, gan ddechrau gyda'r cwpled:

Please to remember
The fifth of November.

Gwaith lefel geiriau – ffoneg, sillafu a geirfa

• Trafod geirfa – ystyried ystyr y geiriau ‘treason’ a ‘plot’ yn benodol.

• Edrych am y ffonem llafariad ‘ea’ yn y gerdd, tanlinellu’r geiriau; yna meddwl am eraill a llunio rhestr.

• Trafod ffonemau llafariad eraill â’r un sain – ‘ee’; ‘e’ .

Cysylltiadau cwricwlaidd

• Adrodd stori Guto Ffowc mewn gwers hanes; trafod pam rydym yn dathlu Tachwedd 5ed.

• Mewn gwers arlunio, defnyddio amrywiaeth o gyfryngau i gynrychioli tân gwyllt o wahanol fathau; eu rhoi gyda’i gilydd i wneud brithwaith dosbarth cyfan.

• Defnyddio gwers ymarfer corff/dawnsio i ystyried symudiadau fel tân gwyllt; neidio, troelli, troi; chwyrlïo, codi, disgyn ac ati.

Gwaith lefel geiriau – ffoneg, sillafu a geirfa
• Trafod geirfa – ystyried ystyr y geiriau ‘treason’ a ‘plot’ yn benodol.

• Edrych am y ffonem llafariad ‘ea’ yn y gerdd, tanlinellu’r geiriau; yna meddwl am eraill a llunio rhestr.

• Trafod ffonemau llafariad eraill â’r un sain – ‘ee’; ‘e’ .

Cysylltiadau cwricwlaidd

• Adrodd stori Guto Ffowc mewn gwers hanes; trafod pam rydym yn dathlu Tachwedd 5ed.

• Mewn gwers arlunio, defnyddio amrywiaeth o gyfryngau i gynrychioli tân gwyllt o wahanol fathau; eu rhoi gyda’i gilydd i wneud brithwaith dosbarth cyfan.

• Defnyddio gwers ymarfer corff/dawnsio i ystyried symudiadau fel tân gwyllt; neidio, troelli, troi; chwyrlïo, codi, disgyn ac ati.

Nodiadau cynllunio athrawon Cyfnod Allweddol 1: Noson Tân Gwyllt

AMCANION ADDYSGU

Blwyddyn 1 – tymor 1:

Lefel testun 6 : adrodd storïau ac odlau gyda phatrymau ailadroddus sy’n hawdd eu rhagweld.

Lefel testun 9: ysgrifennu am ddigwyddiadau o brofiad personol sy’n gysylltiedig â digwyddiad cyfarwydd.

Lefel testun 10: defnyddio odlau a storïau patrymog fel modelau ar gyfer eu gwaith ysgrifennu eu hunain.

Gwaith lefel testun – darllen a thrafod

• Trafod sut mae’r gerdd hon yn wahanol i’r un gyntaf.

• Ystyried cynllun y gerdd hon.

• Trafod ystyr yr ymadroddion.
‘Yn tasgu cawod dlos’,
‘Yn tasgu sêr di-ri’,
Ym marn y plant, pam mae’r bardd wedi’u defnyddio?

A all y plant feddwl am ymadroddion eraill i ddisgrifio tân gwyllt a welsant, fel rocedi neu ganhwyllau Rhufeinig?

Gwaith lefel brawddegau – gramadeg

• Trafod sut mae’r bardd yn defnyddio cwestiynau yn y gerdd hon.

• Cael y plant i roi atebion i’r cwestiynau a ofynnir gan y bardd.

• Cuddio’r geiriau ar ddiwedd y llinellau er mwyn i’r plant ddefnyddio cyd-destun ac odlau i nodi geiriau coll.

Blwyddyn 2 – tymor 1:

Lefel testun 7: dysgu, ailddarllen ac adrodd hoff gerddi, gan roi ystyriaeth i atalnodi; gwneud sylwadau ar agweddau megis cyfuniadau o eiriau, patrymau sain (megis odlau, rhythmau, patrymau cyflythrennog a ffurfiau o gyflwyno)

Lefel testun 12: defnyddio strwythurau syml cerddi a chyflwyno eu syniadau eu hunain, llunio llinellau newydd.

Gwaith lefel testun – ysgrifennu

Sesiwn tasgu syniadau am eiriau i ddisgrifio synau a golygfeydd noson tân gwyllt gan ddefnyddio pob synnwyr.

Darparu ffrâm ysgrifennu i alluogi’r plant i lunio eu cerdd eu hunain gan ddefnyddio eu syniadau hwy.

A glywsoch.....
A arogleuoch.....
A welsoch.....
A flasoch....
A gyffyrddoch.....

Gwaith lefel geiriau – ffoneg, sillafu a geirfa

- Trafod geirfa - ystyried ystyr ‘clecian’, ‘pefrio’.

- Darllen y gerdd a gofyn i’r plant godi dwylo pan glywant y ffonem llafariad hir e.e. nos, tân, mân.

- A all y plant feddwl am eiriau eraill sy’n cynnwys y ffonem llafariad hir?

Cysylltiadau cwricwlaidd

- Adrodd stori Guto Ffowc mewn gwers hanes; trafod pam rydym yn dathlu Tachwedd 5ed.

- Mewn gwers arlunio, defnyddio amrywiaeth o gyfryngau i gynrychioli tân gwyllt o wahanol fathau; eu rhoi gyda’i gilydd i wneud brithwaith dosbarth cyfan.

- Defnyddio gwers ymarfer corff/dawnsio i ystyried symudiadau fel tân gwyllt; neidio, troelli, troi; chwyrlïo, codi, disgyn ac ati.

Nodiadau cynllunio athrawon Cyfnod Allweddol 1: Cynllwyn y Powdwr Gwn

AMCANION ADDYSGU

Blwyddyn 1 – tymor 1:
Lefel testun 1: atgyfnerthu a chymhwyso'u sgiliau ar lefel geiriau drwy ddarllen wedi'i rannu a'i arwain

Lefel testun 3: sylwi ar y gwahaniaeth rhwng ffurfiau llafar ac ysgrifenedig drwy ailadrodd storïau cyfarwydd

Lefel testun 7: ailgyflwyno storïau mewn amrywiaeth o ffyrdd, e.e. drwy chwarae rôl.

Gwaith lefel testun – darllen a thrafod

• Darllen pob rhan o'r stori ar ddyddiau gwahanol.

• Ar ôl y rhan gyntaf, gofyn i'r plant ragweld diwedd y stori.

• Ar yr ail ddiwrnod, gofyn i'r plant ailadrodd rhan gyntaf y stori yn eu geiriau eu hunain ac yna cymharu eu fersiwn hwy â'r testun gwreiddiol.

• Trafod llinell amser ar gyfer y stori gyda'r plant.

• Defnyddio chwarae rolau e.e. rhoi Guto yn y sedd boeth.

Gwaith lefel brawddegau – gramadeg

• Adolygu priflythrennau a thrafod y gwahanol ddefnyddiau yn y testun.

• Trafod sut y gellid defnyddio'r iaith lafar yn y testun, er enghraifft wrth i'r cynllwynwyr drafod eu cynllun a sut y defnyddid dyfynodau i ddangos yr hyn a ddywedodd pob person.

Blwyddyn 2 – tymor 1:

Lefel testun 1: atgyfnerthu a chymhwyso eu sgiliau lefel geiriau drwy ddarllen wedi'i rannu a'i arwain.

Lefel testun 4: deall amser a pherthynas ddilyniannol mewn storïau.

Lefel testun 5: nodi a thrafod y rhesymau dros ddigwyddiadau mewn storïau sydd ynghlwm wrth gynllun.

Lefel testun 11: defnyddio iaith amser i strwythuro dilyniant o ddigwyddiadau.

Lefel brawddegau 5: adolygu gwybodaeth am y gwahanol ddulliau o ddefnyddio priflythrennau.

Lefel geiriau 3: y patrymau sillafu cyffredin ar gyfer ffonemau llafariad.

Gwaith lefel testun – ysgrifennu

• Gofyn i'r plant adrodd y stori'n ddilyniannol fel stribed cartŵn ac ychwanegu capsiynau.

• Gofyn i'r plant ysgrifennu rhan o'r stori o safbwynt Guto Ffowc – er enghraifft pan fo'n cytuno i helpu'r cynllwynwyr, neu ar ei ffordd i gynnau'r ffiws.

• Rhoi prif ddigwyddiadau'r stori ar stribedi o gerdyn. Rhoi'r digwyddiadau yn eu trefn gyda'r plant. Ailysgrifennu'r digwyddiadau gan ddefnyddio geiriau megis ar ôl, yn ystod, cyn, wedyn, nesaf, yn y cyfamser.

Gwaith lefel geiriau – ffoneg, sillafu a geirfa

• Trafod geiriau: cynllwynwyr; dirwy, y Senedd; bradychu, ffiws.

• Addysgu plant i gydnabod bod modd sillafu'r sain 'oi' fel 'oi' neu 'oe' – fel yn rhoi a coelcerth.

Cysylltiadau cwricwlaidd

• Mewn gwers hanes ystyried cronoleg stori Cynllwyn y Powdwr Gwn; llunio llinell amser. Ymchwilio i sut y mae dathliadau tân gwyllt wedi newid - cael y plant i gyfweld â'u rhieni/mam-gu a thad-cu ynglŷn â'u harferion ar noson tân gwyllt; eu recordio ar dâp fel hanes llafar. Ystyried Diwali a dathliadau tân gwyllt eraill.

Nodiadau cynllunio athrawon Cyfnod Allweddol 1: Poster Diogelwch Tân Gwyllt

AMCANION ADDYSGU

Blwyddyn 1 – tymor 1:

Lefel testun 12: darllen a defnyddio capsiynau.
Lefel testun 13: darllen a dilyn cyfarwyddiadau syml.
Lefel testun 16: ysgrifennu a darlunio cyfarwyddiadau syml.

Gwaith lefel testun – darllen a thrafod

• Darllen y cyfarwyddiadau gyda'ch gilydd.

• Edrych ar y math o ysgrifennu ar y poster – siarad am y geiriau a ddefnyddiwyd a'r ffordd y caiff ei drefnu – e.e. pam y caiff rhai geiriau eu hysgrifennu'n wahanol?

• Rhestru'r geiriau sy'n cael eu hysgrifennu'n wahanol.

Gwaith lefel brawddegau – gramadeg

Ystyried y defnydd o iaith uniongyrchol –

• Gofyn i'r plant gynllunio eu poster eu hunain gan ddefnyddio iaith uniongyrchol syml.

• Defnyddio dyfynodau neu swigod siarad.

• Tynnu lluniau cartŵn i ddarlunio un cyfarwyddyd.

• Ychwanegu capsiwn gan ddefnyddio dyfynodau neu swigod siarad.

Blwyddyn 2 – tymor 1:

Lefel testun 13: darllen cyfarwyddiadau ysgrifenedig syml yn y dosbarth, ryseitiau syml, cynlluniau, cyfarwyddiadau ar gyfer adeiladu rhywbeth.

Lefel testun 14: nodi'r nodweddion strwythurol allweddol, e.e. datganiad clir o'r diben ar y dechrau, camau dilyniannol a nodwyd mewn rhestr, iaith uniongyrchol.

Lefel testun 15: ysgrifennu cyfarwyddiadau syml.

Lefel testun 18: defnyddio'r cywair priodol wrth ysgrifennu cyfarwyddiadau.

Gwaith lefel testun – ysgrifennu

Edrych ar y poster gyda'ch gilydd.

• Trafod dilyniant y cyfarwyddiadau a'r defnydd o iaith uniongyrchol.

• Ailysgrifennu'r poster gyda'ch gilydd, gan ystyried:

– a oes gwell dilyniant ar gyfer y cyfarwyddiadau?

– a ellir symleiddio'r cyfarwyddiadau ar gyfer plant iau?

Gwaith lefel geiriau – ffoneg, sillafu a geirfa

• Trafod patrymau sillafu gwahanol ar gyfer ffonem llafariad – y/u/i.

• Nodi ffonem llafariaid hir yn y testun: e.e. tân, tŷ, dŵr.

Cysylltiadau cwricwlaidd

• Celf – ystyried cynlluniau posteri.

• Technoleg gwybodaeth a chyfathrebu – archwilio gwahanol ffontiau – e.e. i amlygu geiriau ar boster.

B

Department for Business, Innovation & Skills www.bis.gov.uk First published September 2004. Crown Copyright. 08/09 URN 09/1111

Dilynwch Ben i gael noson tân gwyllt ddiogel

Mae Ben wrth ei fodd ar noson tân gwyllt. I sicrhau ei fod yn ddiogel bob blwyddyn, mae'n dilyn y **Cod Tân Gwyllt.**

Bydd tân gwyllt yn dychryn eich anifeiliaid anwes, felly cadwch nhw'n ddiogel yn y tŷ.

Peidiwch byth â rhoi ffyn gwreichion i blant o dan bump oed.

Dim ond oedolion ddylai drafod tân gwyllt a'u cynnau.

Peidiwch byth â mynd yn agos at dân gwyllt sydd wedi'i gynnau. Hyd yn oed os nad yw wedi tanio, fe allai ffrwydro o hyd.

Rhaid i chi fod yn 18 oed cyn cael prynu tân gwyllt yn y siopau.

Peidiwch byth â chwarae â thân gwyllt.

Mae tân gwyllt yn beryglus ac mae'n gallu eich brifo.

Pan fydd ffon wreichion yn diffodd, PEIDIWCH Â CHYFFWRDD YNDDI. Fe allai eich llosgi o hyd, felly rhowch y pen poeth mewn bwcedaid o ddŵr.

Dim ond oedolion ddylai gynnau tân gwyllt a gafael ynddo.

Os byddwch yn cael ffon wreichion, gwisgwch fenig bob tro. Daliwch ffyn gwreichion hyd eich braich bob tro a pheidiwch â gafael mewn mwy nag un ar y tro.

www.direct.gov.uk/fireworks

www.direct.gov.uk/fireworks

Remember, remember

Please to remember
The fifth of November
Gunpowder treason and
plot.

We know no reason
Why gunpowder treason

Should ever be forgot.

Noson Tân Gwyllt

(Addasiad Menna Cravos o 'Bonfire Night' gan Irene Yates)

Yn oerfel llwm mis Tachwedd

Yn nüwch llwm y nos

A welaist Olwyn Gatrin

Yn tasgu cawod dlos?

A wyliaist hynt y roced

Yn saethu fry i'r nen

A gweld y sêr o'i chynffon

Yn pefrio uwch dy ben?

A glywaist ruo'r goelcerth

A chlecian brigau mân

Yn llosgi Guto'n ulw

Yn fflamau coch y tân?

Yn oerfel llwm mis Tachwedd

Ar noson dywyll, ddu

A gydiaist mewn ffon wreichion

Yn tasgu sêr di-ri?

Guto Ffowc a Chynllwyn y Powdwr Gwn

Bedwar can mlynedd yn ôl, roedd brenin o'r enw Iago yn frenin Lloegr. Protestant oedd e. Dywedodd y Brenin Iago fod yn rhaid i'r Pabyddion beidio â dweud eu pader eu hunain yn eu heglwysi eu hunain. Os na fydden nhw'n gwneud hynny, byddai'n rhaid iddyn nhw dalu dirwy.

Roedd yr holl Babyddion yn ddig iawn gyda'r Brenin. Meddyliodd rhai ohonyn nhw am ffordd o gael gwared ohono. Robert Catesby oedd enw'r dyn a feddyliodd am y syniad.

Gofynnodd i'w ffrindiau ei helpu.

Roedd y Brenin a'i ddynion pwysicaf yn cyfarfod yn y Senedd yn Llundain. Syniad Robert Catesby oedd gosod ffrwydron yn y Senedd er mwyn cael gwared ar y Brenin. Roedd yn gobeithio y byddai'r Brenin newydd yn fwy caredig wrth y Pabyddion.

Yn gyntaf roedd angen rhywun oedd yn gallu trin powdwr gwn. Milwr oedd Guto Ffowc ac roedd e'n gwybod llawer am bowdwr gwn. Pabydd oedd e a chytunodd i'w helpu.

Aeth y cynllwynwyr ati i rentu tŷ gyda seler o dan y Senedd. Cawsant afael yn gyfrinachol ar gasgenni o bowdwr gwn a'u rhoi yn y seler.

Cafodd y cynllwynwyr wybod pryd byddai'r Brenin yn ymweld â'r Senedd nesaf. Y dyddiad oedd Tachwedd y 5ed. Y diwrnod hwnnw aeth Guto Ffowc i'r tŷ lle roedd y powdwr gwn wedi'i guddio i gynnau'r ffiws. Tra ei fod yn aros yn y seler, daeth y milwyr i'w arestio. Roedd rhywun wedi'i fradychu. Llwyddodd y milwyr i ddal pob un o'r cynllwynwyr. Cawsant eu crogi.

Roedd y Brenin Iago yn ofnus iawn ac roedd am wneud yn siŵr na fyddai neb yn anghofio am ei ddihangfa lwcus. Dywedodd y dylai pawb gynnau coelcerth ar Dachwedd 5ed a dweud pader arbennig er mwyn iddyn nhw beidio ag anghofio am gynllwyn y powdwr gwn.

Rydym yn dal i gofio Guto Ffowc fel hyn. Bob blwyddyn rydym yn cynnau coelcerthi ac yn llosgi Guto ffug ac rydym yn cynnau tân gwyllt i'n hatgoffa o'r cynllwyn i ladd y Brenin Iago.

Department for Business, Innovation & Skills
www.bis.gov.uk
Published July 2010 © Crown Copyright
URN 10/1040W